

EFECTOS DO DEITADO DE AREA SOBRE AS PRAIAS

Xandro García e Anxo Mena*

As administracións públicas queren resolver os estragos producidos nos areais galegos polas borrascas do pasado inverno a golpe de recheo. Pero ignoran ou queren obviar os efectos negativos que estes deitados de area provocan nas nosas praias. Ao tempo, pasan por alto a relación que existe entre a presión urbanística do litoral e a intensidade dos danos provocados na costa polos temporais, conseguindo así desenfocar o problema de fondo.

COMO CHEGAMOS A ESTA SITUACIÓN?

Ninguén pode negar xa a mudanza climática, evidenciada pola ciencia e patente xa para toda a cidadanía. En 2013, reuniuse por quinta vez o Grupo Intergubernamental de Expertos sobre a Mudanza Climática (IPCC: Intergovernmental Panel on Climate Change), constituído en 1988 pola Organización Meteorolóxica Mundial e as Nacións Unidas. A principal conclusión desta xuntanza foi que nunha elevada probabilidade, a mudanza climática actual é consecuencia das actividades humanas. O aumento da temperatura do planeta é consecuencia fundamentalmente de ter emitido á atmosfera millóns de toneladas de dióxido de carbono e doutros gases de efecto invernadoiro (metano, óxido nitroso, etc.) pola industria e outras actividades derivadas da mesma, a un ritmo que se acelerou vertixinosamente nos últimos cincuenta anos. Algúns efectos deste quecemento global son o aumento do nivel do mar e que cada vez sexan máis habituais fenómenos climáticos de intensidade extrema.

O pasado inverno, unha longa serie de borrascas afectou a Galiza causando unha mancha de estragos nas nosas costas e, aínda que a súa intensidade foi nalgúns casos extraordinaria, xa se tiñan rexistrado alturas de onda e rachas de vento semellantes. O verdadeiramente pouco frecuente deste inverno foi a concentración de tantos núcleos de baixas presións nun período de tempo concreto. Resulta moi difícil relacionar este fenómeno coa mudanza climática, pero encaixa coas previsións de aumento no número e intensidade das precipitacións que o IPCC fixo no seu quinto informe para as latitudes medias nos invernos. De seren acertadas as previsións do IPCC, co paso do tempo, a situación irase agravando a medida que aumente a temperatura da Terra e, polo tanto, deberíamos prepararnos para afrontar situacións similares nos vindeiros anos.

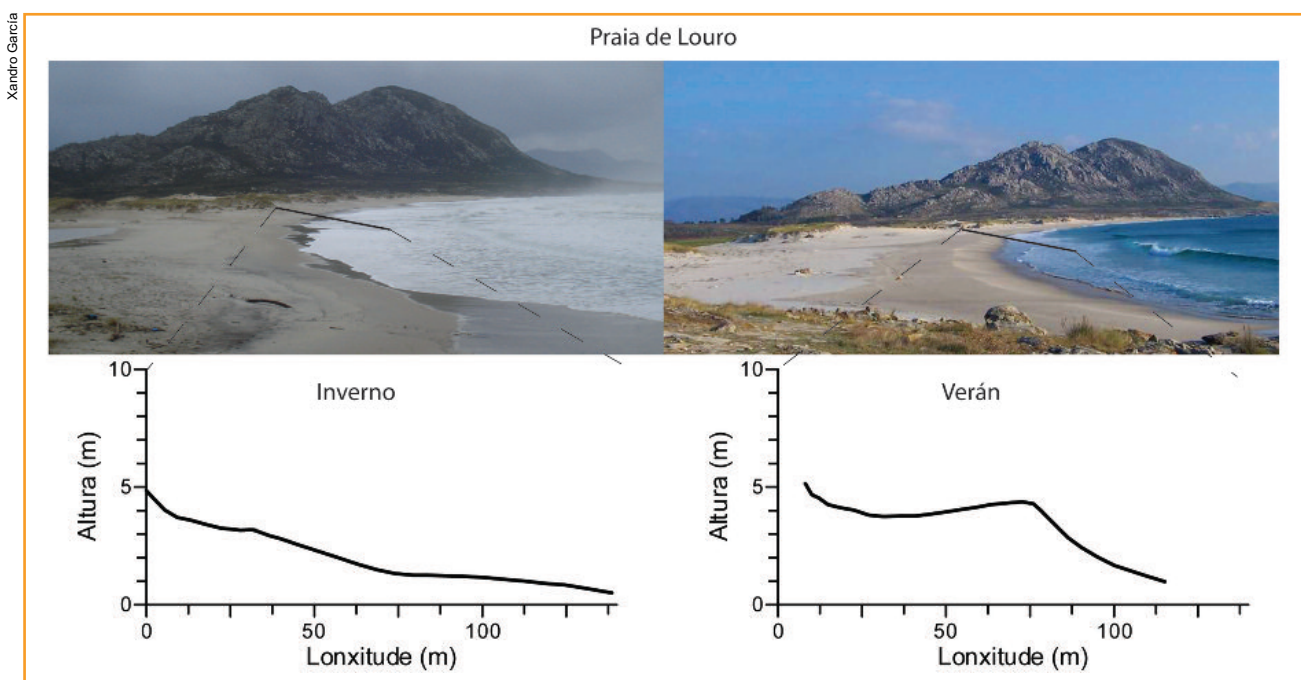
Pero non é culpa do mar nin da mudanza climática que caian casas, se destrúan peiraos, ou desapareza a area das praias. Sen dúbida ningunha, a razón dos estragos está nunha política urbanística violenta, irrespectuosa co contorno, que non outorga ningunha consideración prioritaria á conservación dos espazos naturais. O aumento do nivel do mar está a premer a franxa costeira e tende a desprazar a liña de costa terra adentro. O desorbitado crecemento urbanístico dos últimos anos sobre o litoral, por outra banda, exerce presión no sentido contrario e xera o conflito que causou alarma o inverno pasado, aínda que esta tensión xa se estaba a producir na costa de maneira constante, sendo orixe das case permanentes reparacións en distintas construcións.

Continuar a construír sen pensar nas consecuencias, cunha perspectiva curtpracista, e sobre todo, poñendo en risco a vida de persoas condena ao país –a todos nós– a pagar unha renda elevada en reparacións, que se prevé que vaian en aumento.

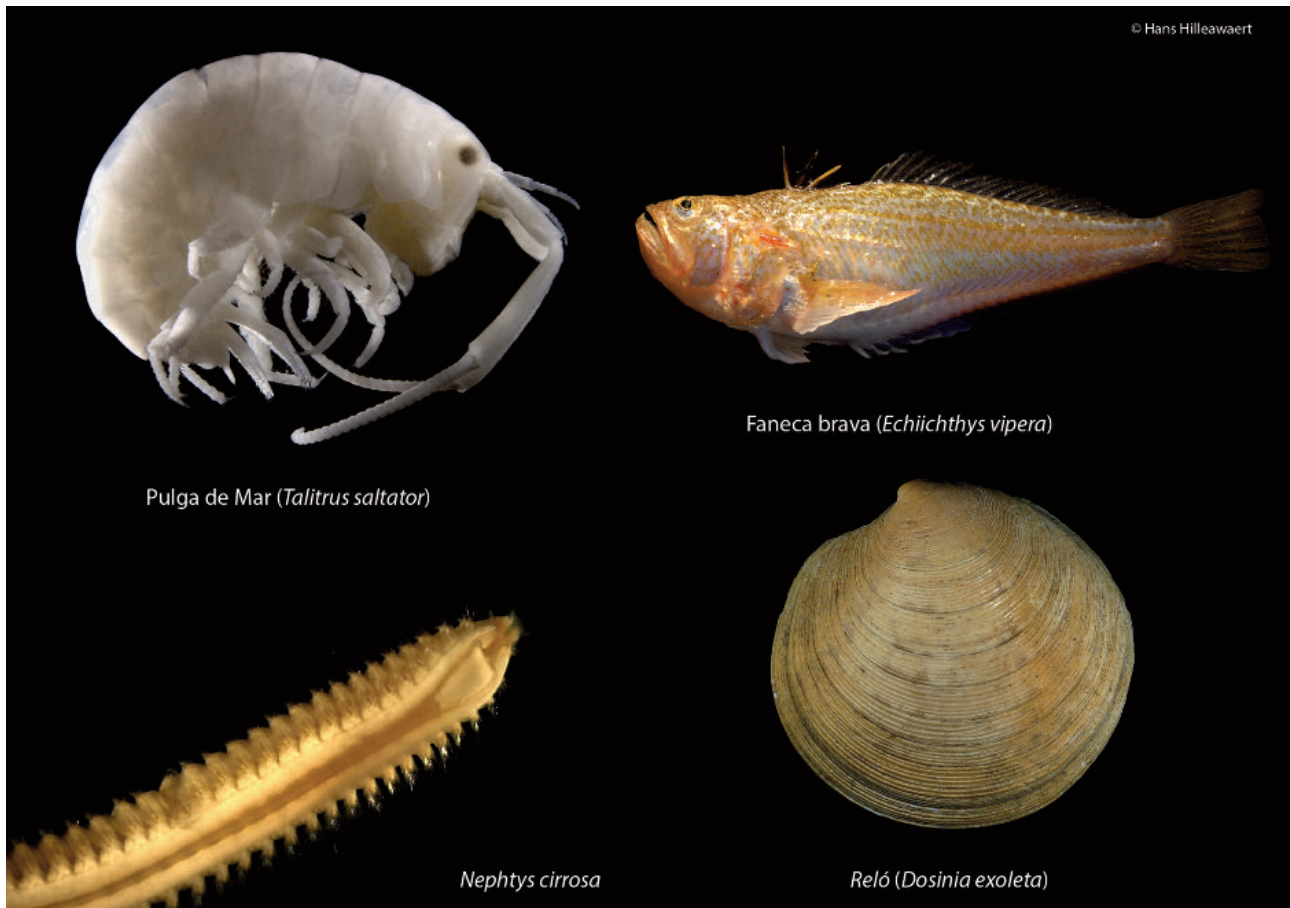
QUE SON AS PRAIAS?

O movemento do mar ten un papel importante na morfoloxía do litoral. As praias son sistemas sedimentarios dun grande dinamismo, o que se reflicte no seu aspecto externo. A dinámica das praias está relacionada coa enerxía da ondada que afecta a estes espazos de costa. Esta enerxía incide na distribución e na acumulación de area nas diferentes partes do areal, incluídos os espazos que se atopan continuamente por debaixo do nivel do mar.

Como a enerxía da ondada ten un forte carácter estacional, a fisionomía da praia sofre fondas modificacións ao longo do ano. No verán, cunha ondada de menor enerxía, a area tende a acumularse na parte máis alta

Exemplo de perfil da praia de Louro para o verán e para o inverno.

Catro animais comúns nas praias.

da praia e a xerar un noiro máis elevado. No inverno, cunha ondada de maior enerxía, a area tende a acumularse na parte da praia correspondente ás zonas submareais, formando uns noiros moito máis tendidos. Neste ciclo natural no que a area varía a súa posición respondendo a esta dinámica, as dunas funcionan como unha despensa de area que serve como achega extra no caso de que a perda de area sexa moi elevada nas partes máis baixas do perfil da praia, como ocorreu na última sucesión de borrascas, ou incluso, cando se chega á perda neta de area cara fóra do sistema.

Entre as praias galegas, existen areais totalmente desenvolvidos, que se atopan nun equilibrio sedimentario absoluto, incluso aumentando o seu acumulo de area, e que son capaces de rexenerarse por si mesmas, atendendo para isto a unhas condicións de ondada favorábeis. Atopamos outras que pola súa antropomorfización ou por outras causas naturais teñen perdas de area maiores que de adicións e tenden a erosionarse. Tendo en conta só os factores naturais (variacións do nivel do mar e dinámica oceánica litoral), os areais e o seu balance sedimentario non se comportan como sistemas estáticos dependentes das achegas de area segundo a intensidade da ondada, senón que están tamén suxeitos á dinámica costeira e á climatoloxía, fundamentalmente. Pero hai outros factores, entre os que se encontra a intervención humana, a presión urbanística, que poden facer cambiar profundamente a dinámica dos areais.

A presión sobre a franxa costeira xunto coa construción nas proximidades ou mesmo enriba dos almacéns de area, das dunas, convierten a dinámica das praias nun comportamento non natural, no que a perda de area non é compensada, por non existir reservas. Deste xeito, a praia pode chegar a perder moita da súa potencia, erosionándose até chegar ao substrato rochoso. Isto ten sucedido, e sucede, en praias máis ou menos naturais nas que non existen reservas de area e a pesar diso acaban por rexenerarse en máis ou menos tempo (dependendo das condicións

Recheo na praia de Arealonga de Barreiros.

da ondada e da area dispoñíbel). Os areais que sufriron un deterioro do seu sistema dunar precisarán dun tempo de recuperación moito maior, que desde o punto de vista do actual modelo de consumo urbanístico, non é sostíbel. Este problema vense parcheando sen atender á súa causa orixinal, incidindo no erro con achegas indiscriminadas de area.

QUE CONSECUENCIAS TEÑEN OS RECHEOS?

A consecuencia máis obvia do deitado de area na praia é a introdución artificial de area das proximidades ou de fóra do propio sistema. Desde o punto de vista da dinámica costeira e da propia praia, esta acción é un feito que cambia violentamente as súas condicións naturais, altera as características do sedimento e, por tanto, a morfoloxía do areal.

playamino.blogspot.com.es

A mudanza morfolóxica da praia Grande de Miño, cuxo areal se viu este inverno gravemente afectado, é unha das máis evidentes dos últimos anos.

Marta Seijo.

playamino.blogspot.com.es

Os movementos de camiións e escavadoras pola area tamén provocan a morte de animais que habitan a zona seca da Praia.

Os graos de area dunha praia non son todos iguais, senón que adoitan ser de diversos tamaños, desde partículas de varios milímetros (grava) até outras inferiores a 0,063 mm (finos). Normalmente, o deitado de area adóitase facer cun grao de maior tamaño que o tamaño medio inicial da praia para evitar a erosión ao necesitar, deste xeito, máis enerxía de ondata para mover os graos e levalos fóra do sistema ou transportalos. A morfoloxía da praia e as comunidades que a habitan están directamente ligadas ao tamaño do grao de area, e a súa variación produce por si mesma unha modificación das condicións naturais da praia e da composición da súa comunidade.

Cando se deita ou se remove area cunha elevada cantidade de material fino prodúcese unha elevada turbidez na zona, porque as partículas finas tardan máis en decantar. A turbidez provoca unha baixada na produción primaria do ecosistema, porque impide e reduce o paso da luz e polo tanto a produción da fotosíntese. Nas praias con elevada enerxía de ondata, este efecto dura pouco tempo porque as partículas finas son rapidamente varridas polo mar, pero nas praias máis protexidas da ondata a turbidez é un dos efectos secundarios máis notábeis dos recheos. O tamaño do grao de area e a súa composición química son os factores que máis inflúen nestes efectos. Pero o movemento de area dunha zona mariña para outra pode ser tamén un vector de contaminación con químicos, no caso de que a zona "fonte" estea contaminada ou conteña especies invasoras.

Dende o punto de vista biolóxico, a consecuencia máis patente do deitado de area está relacionada co soterramento dos seres que viven nela, que habitan a escasos centímetros da superficie da area. Cando o soterramento é maior dun metro de altura (normalmente o monte de area é maior de 3-4 m altura), a maioría das especies son incapaces de sobrevivir. A curto prazo o soterramento é catastrófico e leva á práctica desaparición da fauna e flora na zona soterrada, a cal pode ser colonizada de novo, por animais e plantas que vivan nas zonas adxacentes.

En moitos dos recheos acometidos en Galiza e no mundo, as características da area orixinal eran diferentes ás da area deitada e, como consecuencia, os ecosistemas existentes antes e despois do deitado son diferentes tamén.

O deitado de area non só ten consecuencias para o contorno da praia, senón que, no mellor dos casos, a area carrétase dende unha zona submarina, co cal estanse a provocar dúas alteracións, unha na praia na que se deita e outra no lugar do que se extrae a area. Cando esta provén dun contorno terrestre adoita ter unhas características moi diferentes ás da praia, polo que as alteracións causadas polo deitado son moito máis prexudiciais para os seres vivos.

A época do ano na que se produce o deitado de area é outro dos factores influíntes a ter en conta. Se a vertedura se produce na época de nidificación das aves, o tráfico de maquinaria pesada polo areal pode desacougar a avifauna e destruír niños. Estes movementos de camiións e escavadoras pola area tamén provocan a morte de animais que habitan a zona seca da praia (insectos, vexetais, mamíferos, réptiles, etc.) e os posteriores efectos terán consecuencias moi negativas sobre estas especies.

CONCLUSIÓN

O deitado de area nos areais galegos enmárcase habitualmente dentro das obras de recuperación que se levan a cabo nos areais. É unha actuación menos nociva para o medio natural que a construción de peiraos, portos, muros, etc; pero non é inocua e as consecuencias sobre o ambiente son medibéis.

Os efectos destes deitados son dificilmente demostrábeis polos poucos traballos de investigación existentes no país neste campo e a pouca transparencia dos proxectos e estudos previos a estas actuacións por parte da administración, mais en ningún caso se poden considerar benéficos para o medio natural ou que axuden a recuperar a dinámica natural da zona na que se producen.

A desaparición da area das nosas praias urbanas está directamente relacionada coa actividade humana e a existencia de moitos destes areais está ameazada tal e como hoxe os coñecemos. Que sigan a existir vai depender das accións que sexamos capaces de emprender. Lonxe de solucionarse só, o problema vai continuar, e probabelmente se agravará co paso do tempo, polo que deberíamos comezar a plantarlle cara á situación e tratar de atopar solucións definitivas. Obviamente, débense deter os recheos.

*Xandro García é investigador mariño e vogal de litoral de ADEGA; Anxo Mena é oceanógrafo e investigador do Dpto. de Xeociencias Mariñas da Universidade de Vigo.